

KS. ALEKSY PETRANI

W SPRAWIE DEKRETU PAPIEŻA ALEKSANDRA III *AUDIVIMUS*

Ks. Władysław Padacz podał niedawno na łamach „Homo Dei” ciekawą, na ogół mało znaną, wiadomość¹. Mianowicie, prof. Władysław Semkowicz w r. 1925, pierwszy w nauce prawa kościelnego, stwierdził, że dekret Aleksandra III (1159—1181) *Audivimus*, zastrzegający kanonizację świętych Stolicy Apostolskiej, dla braku prawidłowej promulgacji w chwili wydania nie miał mocy obowiązującej w Kościele i że prawem powszechnym stał się dopiero przez umieszczenie go w *Dekretalach* Grzegorza IX.

W. Semkowicz w związku ze studiami nad chrzcielnicą w Tryde (Szwecja), pochodzącą z drugiej połowy XII w. i pokrytą płaskorzeźbą figuralną obrazującą w pięciu scenach legendę o królu i biskupie, którą według badaczy szwedzkich należy odnieść do św. Stanisława, stanął przed problemem niełatwym do rozwiązania. Mianowicie, z jednej strony Biskup Stanisław cieszył się kultem świętego poza granicami kraju już w drugiej połowie XII w., czyli jeszcze przed swoją formalną kanonizacją, która miała miejsce w 1253 r. Z drugiej strony na przeszkodzie owemu kultowi stał dekret papieża Aleksandra III *Audivimus* zastrzegający kanonizację świętych Stolicy Rzymskiej. Stąd zrodziła się konieczność dokładniejszego zbadania sprawy kanonizacji świętych w Kościele, szczególnie zaś po ogłoszonym dekrecie Aleksandra III. W ten sposób po dokładnych studiach Semkowicz doszedł do wniosku, że omawiany dekret stał się przepisem powszechnym dopiero z chwilą, kiedy (w l. 1230—1234) został wciągnięty do *Dekretalów* pap. Grzegorza IX i dzięki temu wszedł w ramy ustawodawstwa kościelnego. Wyniki swych badań podał on najpierw w pracy ogłoszonej drukiem w r. 1925 pt.: *Sprawa św. Stanisława w świetle nowego źródła ikonograficznego*², a następnie w referacie wygłoszonym w tymże roku na posiedzeniu Polskiej Aka-

¹ „Homo Dei”, 37 (1968) 122. Sprawą tą szczegółowo zajmował się w r. 1961 ks. Antoni Stankiewicz w swojej pracy doktorskiej, której odnośny fragment ogłosił drukiem pt. *Analiza dekretu Aleksandra III „Audivimus” (1171—1181)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, X (1963) 87—97.

² Kraków 1925, s. 48—51.

demii Umiejętności pt.: *Przyczynek do genezy rezerwatu papieskiego w sprawie kanonizacji*³.

Oczywiście, dekret ów otrzymał moc obowiązującą powszechnego prawa z chwilą ogłoszenia bulli *Rex pacificus*, z 5 IX 1234 r., promulgującej *Dekretaty* Grzegorza IX.

Przez dłuższy czas dekret *Audivimus* pozostawał jako *locus iuridicus*, którego ani genezy, ani okoliczności powstania nie znano. P. Hin-schius, nie zastanawiając się bliżej nad znaczeniem prawnym tego dekretu, zwrócił uwagę na to, że jest on tylko małą częścią wtrąconą do obszernego listu papieskiego, zajmującego się sprawami dyscypliny kościelnej w Szwecji i rozpoczynającego się od słów: *Aeterna et incommutabilis*⁴. Dopiero po ogłoszeniu w r. 1935 przez L. Hertlinga artykułu pt. *Materiali per la storia del processo di canonizzazione*⁵, S. Kuttner systematycznie zajął się prawnym znaczeniem omawianego dekretu. Wkrótce doszedł on do wniosku, że dekret *Audivimus* nie został promulgowany przez Aleksandra III we właściwej formie i stąd nie posiadał mocy obowiązującej. Moc prawną uzyskał dopiero w r. 1234 z chwilą dokonania promulgacji *Dekretatów* Grzegorza IX, w których był umieszczony⁶. Do opinii tej wkrótce dołączył się J. Löw, ówczesny relator adiunctus sekcji historyczno-hagiograficznej w Kongregacji Rytów⁷. Natomiast Kuttnera w studiach i wnioskach na omawiany temat wyprzedził, jak widzieliśmy, polski uczony, profesor W. Semkowicz. Zresztą Kuttner mógł znać referat Semkowicza, ogłoszony drukiem również w języku francuskim, a poza tym znał on język polski.

Jednak ani Kuttner, ani tym bardziej Semkowicz nie znali okoliczności powstania omawianego dekretu. Dopiero bowiem w r. 1941 szwedzki historyk Sven Tunberg ogłosił drukiem wyniki swych badań, dotyczące genezy *Audivimus*. Otóż w dniu 18 V 1160 lub 1161 r. król Kol, z dynastii wrogiej panującemu w Szwecji królowi Erykowi IX, powstał przeciwko temu ostatniemu i razem ze swymi sprzymierzeńcami zamordował go w katedrze przy ołtarzu, gdzie Eryk był obecny na mszy św. Kol, który w ten sposób zagarnął władzę nad krajem, bardzo niechętnie znosił to, że wokół grobu Eryka działały się cuda, a lud razem z klerem czcił dawnego króla jako świętego. Aby zgnieść oddawany

³ Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności, 1925, nr 7, s. 9—10; to samo po francusku: Bulletin International de l'Académie Polonaise des Sciences. Classe de philologie. — Classe d'histoire et de philosophie, 1925, 2-e partie, s. 244—245.

⁴ *System des katholischen Kirchenrechts*, t. 4, Berlin 1888, s. 243, przyp. 6.

⁵ „Gregorianum”, 16 (1935) 170—195.

⁶ *La réserve papale du droit de canonisation*, „Revue historique de droit français et étranger”, 17 (1938) 172—228.

⁷ *Canonizzazione*, *Enciclopedia Cattolica*, t. 3, Roma 1949, c. 580.

Erykowi kult, Kol wysłał do Rzymu fałszywe informacje, w których podał, że w jego państwie cześć należną świętym oddawano człowiekowi zabitemu w stanie nietrzeźwym⁸.

Jako odpowiedź na to Aleksander III, wysyłając obszerny list do króla szwedzkiego *Aeterna et incommutabilis*, umieścił w nim również ustęp, rozpoczynający się od słowa *Audivimus*. Papież wyraża swoje przerażenie z powodu otrzymanych wiadomości od króla Kola. W zakończeniu zaś zabrania stanowczo oddawania czci zabitemu w stanie nietrzeźwym oraz orzeka, że chociażby nawet przez niego działały się liczne znaki i cuda, to jednak nie wolno publicznie uważać go za świętego bez upoważnienia Stolicy Apostolskiej: „[...] słyszeliśmy, co nas ogromnie przeraziło, że są między wami tacy, którzy diabelskim podstępem oszukani, zwyczajem pogańskim, czczą jako świętego pewnego człowieka zabitego podczas pijatyki w stanie nietrzeźwym, gdy Kościół zaledwie pozwala modlić się za takich zmarłych w pijaństwie. Mówi bowiem Apostoł, że pijacy nie posiadają Królestwa Bożego (1 Kor 6). Wobec tego, jeżeli chcecie osiągnąć Królestwo Boże, musicie powstrzymać się od pijaństwa, człowieka zaś onego czcić więcej na zgubę dusz waszych nie wazcie się. Gdyby nawet były liczne znaki i cuda przez niego zdziałane, nie wolno wam bez upoważnienia Kościoła rzymskiego publicznie go czcić jako świętego”⁹.

List był zaadresowany w następujący sposób: „Alexander episcopus [...] charissimo in Christo filio K illustri Swevorum et Gothorum regi, et venerabilibus fratribus episcopis et dilectis filiis, nobili viro duci et universo clero et populo per Gothiam constitutis [...]”. Dotychczas powszechnie uważano za adresata króla Kanuta, tak również mniemał

⁸ S. Tunberg, *Erik den helige, Sveriges helgonkonung*, „Fornvännen, Meddelanden fran K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (Stockholm)” 36 (1941) 257—278. Z kolei pracę tę wyczerpująco omówił P. Grosjean w „Analecta Bollandiana”, 60 (1942) 267—270, przez co udostępnił ją nie znającym języka szwedzkiego.

⁹ „[...] audivimus, quod magno nobis fuit horrore, quod quidam inter vos sunt, qui diabolica fraude decepti, hominem quendam in potatione et ebrietate occisum quasi sanctum, more infidelium, venerantur, cum vix etiam pro talibus in suis ebrietatibus interemptis orare permittat Ecclesia. Dicit enim Apostolus quoniam ebrii regnum Dei non possidebunt (1 Cor. 6). Unde a potationibus et ebrietatibus, si regnum Dei habere desideratis, vos continere oportet, et hominem illum de caetero colere in periculum animarum vestrarum nullatenus praesumatis. Cum etiamsi signa et miracula per eum plurima fierent, non liceret vobis pro sancto absque auctoritate Romanae Ecclesiae publice venerari”. Migne, PL 200, c. 1261. Natomiast Aem. Friedberg tekst dekretu w rozdziale, zatytułowanym: „Sine Papae licentia non licet aliquem venerari pro sancto”, podał w formie niepełnej. — c. l. X, III, 45.

Kuttner. Tymczasem Tunberg twierdzi, że adresatem tego listu był król Kol. Sprawa ta przeto wymaga dalszych badań.

Dekret *Audivimus*, oparty na fałszywych danych, nie pomniejszył kultu Eryka IX. Kiedy w r. 1245 katedra w Gamla Uppsala została zrujnowana przez pożar, pap. Aleksander IV przeniósł w r. 1257 siedzibę arcybiskupa do nowej Uppsali, gdzie w r. 1271 zakończono budowę wspaniałej katedry. W dwa lata później, w dniu 24 I 1273 r., odbyło się bardzo uroczyście przeniesienie (translatio) relikwii św. Eryka do nowej katedry¹⁰.

Tymczasem w kanonistyce powszechnie przyjęło się zdanie, że dekretem *Audivimus* pap. Aleksander III zastrzegł prawo kanonizacji świętych Stolicy Apostolskiej¹¹. Znalazło to swój wyraz także w Kodeksie Prawa Kanonicznego¹². Natomiast do dnia dzisiejszego istnieje trudność z ustaleniem roku wydania omawianego dekretu. List bowiem Aleksandra III *Aeterna et incommutabilis*, w którym zawarty jest dekret *Audivimus*, posiada datę bez podania roku: „Datum Tusculani II Non. Julii” Otóż dnia 6 VII Aleksander III w Tusculum był w l. 1171, 1172 i 1181, a więc dekret mógł być wydany tylko w jednym z tych trzech lat¹³.

Niesłusznie przeto niektórzy z komentatorów Kodeksu Prawa Kanonicznego, jak np. H. Jone¹⁴ i M. Conte a Coronata¹⁵, początek rezerwacji papieskiej co do kanonizacji świętych ustalają na r. 1170. Opierają się oni prawdopodobnie na tym, że w wymienionym roku papież Aleksander III specjalnie zajmował się sprawami kościelnymi w Szwecji i napisał dwa listy do arcybiskupa w Uppsali¹⁶. Data jednak umieszczona w dekretale papieskim wyklucza r. 1170. Dlatego Ph. Jaffé¹⁷ regist

¹⁰ Zob. Erich IX Jedvardsson, *Lexikon für Theologie und Kirche*, t. 3, Freiburg im Br. 1959², c. 992; Erico (Erik) IX. W: *Bibliotheca Sanctorum*, t. 4, Roma 1964, c. 1322—1326.

¹¹ *Benedictus XIV, De Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione*, lib. I, cap. 10, n. 3.

¹² Can. 2125, §1: „Pro Servis Dei, qui post pontificatum Alexandri III et ante tempus a constitutione Urbaniana praefixum ex tolerantia cultum habuerunt, peti potest positiva approbatio Romani Pontificis”

¹³ E. W. Kemp, *Pope Alexander III and the Canonization of Saints*, „Transactions of the Royal Historical Society”, Ser. 4, 27 (1945) 13—28.

¹⁴ *Gesetzbuch der lateinischen Kirche*, t. 3, Paderborn 1953, s. 347.

¹⁵ *Institutiones Iuris Canonici*, t. 3: *De processibus*, Taurini-Romae 1962⁵, s. 490.

¹⁶ *Bullarium Romanum* (A. Tomassetti), t. 2, Augustae Taurinorum 1858, nr 47 i 48.

¹⁷ *Regesta Pontificum Romanorum*, t. 2, Lipsiae 1888², nr 13546.

dekretu papieskiego, a Migne¹⁸ pełny jego tekst ogólnie umieścili między latami 1171 i 1180. Natomiast historycy szwedzcy, już bliżej prawdy, dekret ów odnoszą do r. 1172¹⁹.

Nie bez racji przeto prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego początek zawieszenia praw biskupich do kanonizacji świętych ustalił na rok śmierci papieża: „[...] post pontificatum [finitum] Alexandri III [...]” (can. 2125, §1). Pogląd ten przyjęli kanoniści J. Noval²⁰, S. Indelicato²¹ i K. Mörsdorf²², wyznaczając ów początek zgodnie z Kodeksem na r. 1181.

W związku z tymi wywodami nasuwają się dwie uwagi. Przede wszystkim powinniśmy zaniechać przytaczania w naszych studiach przykładu, nie mającego żadnych podstaw faktycznych, o rzekomo kanonizowanym kiedyś w Kościele człowieku zabitym w stanie nietrzeźwym.

Następnie, co jest ważniejsze, należy zabiegać u Papieskiej Komisji dla rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego o to, by w nowej kodyfikacji kanon 2125, §1 uległ korekcie, przesuwałcej termin ustania praw biskupich do kanonizacji świętych z r. 1181 na r. 1234.

Tymczasem jednak nie wolno zapominać, że zarówno termin a quo, czyli r. 1181, jak i termin ad quem, czyli r. 1534, należą dzisiaj do kościelnego prawa stanowionego, samowolne przeto przesuwanie jednego lub drugiego terminu byłoby niewątpliwie poczynaniem co najmniej nierozważnym.

AU SUJET DU DÉCRET DU PAPE ALEXANDRE III AUDIVIMUS

L'auteur s'occupe du décret du pape Alexandre III (1159—1181) *Audivimus* qui réserve la canonisation des saints au Saint-Siège. Il parle tour à tour des circonstances concernant l'origine, du destinataire, du problème de fixation de l'année de la promulgation ainsi que de la vigueur du décret papal. L'abbé Petrani adopte l'opinion de Semkowicz et de Kuttner qui admettent que le décret était entré en vigueur dans l'Église seulement en 1234 quand on l'avait inséré dans les *Décrétales* de Grégoire IX.

En finissant ses déductions l'auteur fait deux remarques. Avant tout on devrait renoncer à citer dans les études l'exemple sans aucun fondement d'un homme tué à l'état d'ivresse soit disant canonisé par l'Église.

¹⁸ *Alexandri III papae Epistolae et Privilegia*, nr 1447 bis-PL 200, c. 1259—1261.

¹⁹ Zob. W. Semkowicz, *Sprawa św. Stanisława w świetle nowego źródła ikonograficznego*, Kraków 1925, s. 48—51 (odb. z *Księgi pamiątkowej ku czci Oswalda Balzera*).

²⁰ *Commentarium Codicis Iuris Canonici*, liber IV: *De processibus*, Roma 1932, s. 361—362.

²¹ *Le basi giuridiche del processo di beatificazione*, Romae 1944, s. 118.

²² *Lehrbuch des Kirchenrechts*, t. 3, Paderborn 1954⁸, s. 253.

Ensuite, il faut faire des démarches auprès de la Commission Papale pour la Révision du Code de Droit Canon pour que, dans la nouvelle codification, le canon 2125, § 1 soit corrigé de façon à ce qu'on considère l'année 1234 au lieu de celle de 1181 comme la date de cessation des facultés d'évêques de canoniser les saints.

Pour le moment cependant, selon l'auteur, puisque aussi bien le terme *a quo*, c'est-à-dire l'année 1181, que le terme *ad quem*, c'est-à-dire l'année 1234 appartiennent aujourd'hui au droit ecclésiastique écrit, le déplacement arbitraire de l'un ou de l'autre terme serait sans aucun doute une initiative au moins imprudente.